

Studijní opora

Název předmětu: Ekonomie I

Zpracoval: Ing. Lenka Brizgalová, Ph.D.

Téma: Úvod do ekonomie. Základní elementy trhu

Vzdělávací cíl:

Téma „Úvod do ekonomie. Základní elementy trhu.“ je obsahem jedné přednášky.

Cílem přednášky je vymezit ekonomii jako vědní disciplínu, definovat mikroekonomii a makroekonomii, jejich předmět zkoumání, metody ekonomické vědy, vymezit výrobní faktory a základní ekonomickou třídu. Studentům budou objasněny základní vztahy ekonomického systému, možné principy koordinace ekonomických aktivit, vysvětlena podstata tržního systému, který je dnes považován za nejdokonalejší ze způsobů usměrnění výrobních zdrojů vzhledem k potřebám společnosti. Cílem je také objasnit podstatu trhu a tržního mechanismu, způsobu utváření ceny na trhu a objasnění jednotlivých forem konkurence.

Obsah:

Úvod

1. Předmět zkoumání ekonomie, ekonomie a ekonomika, mikro a makroekonomie, pozitivní a normativní ekonomie.
2. Metody zkoumání ekonomie. Nástrahy ekonomie a metodologická úskalí.
3. Základní pojmy a souvislosti ekonomie.
4. Vznik a charakteristika trhu. Typy trhu, tržní subjekty.
5. Základní elementy trhu.
6. Konkurence.

Závěr

ÚVOD

Základní nástin fungování trhu a tržní ekonomiky zformuloval koncem 18. století skotský ekonom Adam Smith. Další základy tržní ekonomiky položili představitelé klasické ekonomie: David Ricardo, Jean Baptiste Say, Thomas Robert Malthus a další.

Dle Smitha podstatou fungování tržní ekonomiky je předpoklad, podle kterého všechny ekonomické jevy a zákonitosti vyplývají z přirozené povahy člověka a vznikají automaticky tak, že lidé na svobodných trzích sledují svůj osobní zájem a tím prospívají ostatním lidem. Tyto poznatky o fungování tržní ekonomiky zdokonalila neoklasická ekonomie, která vytvořila a vysvětlila různé analytické nástroje tržní ekonomiky umožňující vysvětlit určení cen na základě poptávky a nabídky.

Jedním z největších nepochopení, se kterým se ekonomové setkávají, je představa, že ekonomie je přízemní materialistická věda bez mravních základů a že honba za ziskem je v rozporu s veřejným blahem. Je to hluboce zakořeněný mýtus, který přitom můžeme vyvrátit pouhým pozorováním.

1. PŘEDMĚT ZKOUMÁNÍ EKONOMIE, EKONOMIE A EKONOMIKA, MIKRO A MAKROEKONOMIE, POZITIVNÍ A NORMATIVNÍ EKONOMIE.

Předmět zkoumání ekonomie – ekonomie jako věda je systém poznatků a názorů o zkoumání způsobu jak uspokojovat lidské potřeby. Předmětem je analýza uspokojování lidských potřeb, motivů uspokojování potřeb, motivů výroby a reprodukčního procesu, makroekonomických veličin, řešení problému vzácnosti, atd. Ekonomie vysvětluje ochotu lidí něco vyrábět a také nesoulad mezi potřebami a zdroji.

Ekonomie (*oikos* – dům, *nomos* – zákon, řecky) je věda, která zkoumá motivy a způsoby rozhodování jednotlivců a společnosti jako celku o alternativním využití vzácných zdrojů a způsoby rozdělování vyrobených statků.

Ekonomie je vědou o volbě. Studuje, jak lidé volí mezi různými možnostmi využití vzácných nebo omezených výrobních zdrojů (půdy, práce, kapitálu), jak se volí mezi možnostmi vyrábět různé komodity a různých způsoby, jak tyto statky rozdělit různým členům společnosti k jejich spotřebě.¹

¹ SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. Ekonomie. 13. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991. s. 4. ISBN 80-205-0192-4.

Ekonomie studuje, jak lidé rozhodují v podmínkách vzácnosti zdrojů a jaký vliv má jejich volba na společnost.²

Ekonomie je společenskovědní disciplína, která studuje organizační formy, jejichž prostřednictvím lidská společnost řeší fundamentální problém vzácnosti, z čeho vyplývá, že jejím hlavním cílem je nalézt a následně také popsat mechanismus, jehož prostřednictvím jsou ve společnosti rozdělovány vzácné zdroje mezi vzájemně si konkurující užití.³

Ekonomie je věda o činnostech, které se týkají výroby a směny statků. Ekonomie zkoumá změny v ekonomice jako celku – trendy cen, výroby a nezaměstnanosti. Na základě pochopení těchto jevů pomáhá ekonomie vypracovávat hospodářskou politiku, jejímž prostřednictvím může vláda zlepšit výkonnost ekonomiky.⁴

V ekonomické literatuře najdeme mnoho definic ekonomie, jak je patrné z předcházejícího výčtu. Po prostudování a zamyšlení se nad těmito definicemi dospějeme k názoru, že z každé vyplývá, že **ekonomie je věda o volbě, která zkoumá, jak různé společnosti užívají vzácné zdroje k výrobě užitečných statků a jak je rozdělují mezi různé skupiny.**⁵

Zásadní rozdíl mezi ekonomii a ekonomikou je v tom, že ekonomie je „věda o nejobecnějších souvislostech v ekonomickém životě společnosti“ a **ekonomika** je „souhrn výrobních a hospodářských vztahů ve vývoji společnosti, v určitém státě, v odvětví výroby. Je to reálný systém, který má své prvky a své vazby.

Předmětem **mikroekonomie** (mikros – z řečtiny malý) jsou jednotlivé hospodářské jednotky (domácnosti, firmy), jejich chování, určování cen na jednotlivých trzích, zkoumání účinnů monopolního postavení hospodářských subjektů na jednotlivých trzích.

Makroekonomie se zabývá hospodářstvím jako celkem. Zaobírá se celkovou výrobou zboží a služeb v ekonomii, poklesem a růstem ekonomické aktivity, mírou inflace, mírou nezaměstnanosti, otázkami fiskální a monetární politiky, platební

² FRANK, R. H., BERNANKE, B. S. *Ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2002. s. 29. ISBN 80-247-0471-4.

³ TULEJA, P., NEZVAL, P., MAJEROVÁ, I. *Základy mikroekonomie. Učebnice pro ekonomické a obchodně podnikatelské fakulty*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství CP Books, a. s., 2005. s. 5., ISBN 80-251-0603-9.

⁴ SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 13. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991. s. 4. ISBN 80-205-0192-4.

bilancí, měnovými kurzy. Makroekonomie věnuje pozornost i otázkám spotřeby, investic, množství peněz v oběhu, státnímu rozpočtu, vývoji úrokové míry apod.

Když využíváme ekonomii, tak musíme pečlivě rozlišovat mezi normativními a pozitivními výroby.

Normativní ekonomie v sobě zahrnuje hodnotové soudy a etiku, vychází z hodnotících a morálních úsudků a proto odpovědi na řešené otázky se nedají řešit odvoláním se na fakta. Neexistují správné či nesprávné odpovědi na takového otázky, odpověď má polemický charakter, zkoumá realitu a konstruuje předobraz dokonalejšího ekonomického systému.

Např. Měla by vláda zvyšovat důchody? Měla by vláda zrušit důchodovou reformu? Měl by být rozpočtový deficit snížen vyšším zdaněním nebo omezením výdajů? To jsou všechno otázky, které se dotýkají hluboce zakořeněných hodnot nebo morálních soudů. Je možno se o nich přít, ale nikdy je nemůže vyřešit věda nebo odvolání se na fakta. Neexistuje žádná správná nebo nesprávná odpověď na otázku, jak vysoká by měla být inflace, zda by společnost více investovat do obrany.

Pozitivní ekonomie popisuje fakta a chování v ekonomice. Na tomto základě je schopná řešit lehčí i složitější problémy. Přijímá ekonomickou realitu takovou jaká je, cílem re realitu popisovat a hledat v ní zákonitosti.

Např. Jaké procento lidí nad padesát let je nezaměstnaných? Kolik lidí vydělává minimální mzdu? Jaká je výše minimální mzdy? To jsou otázky, na které lze odpovědět jedine odvoláním se na fakta, na statistické databázy.

2. METODY ZKOUMÁNÍ EKONOMIE. NÁSTRAHY EKONOMIE A METODOLOGICKÁ ÚSKALÍ.

Je možno říci, že mnohé základní ekonomické jevy jsou málo pochopitelné a vysoce sporné. Ale ekonomové a vědci z jiných oborů vyvinuli určité techniky - někdy nazývané vědeckým přístupem – které jim usnadňují pochopit síly působící v pozadí nezaměstnanosti, cen a mezd, rozdělování důchodů nebo zahraničního obchodu. Mezi fáze metod zkoumání ekonomie patří pozorování, ekonomická analýza, statistická analýza a experiment.

Tyto čtyři techniky - pozorování, analýza, statistika a experimenty - představují přístup, který posunuje ekonomickou vědu kupředu. Každý den se vynořuje nějaký nový problém. Při jeho řešení ekonomové testují nové myšlenky, zamítají staré a ekonomie se vyvíjí a mění. Učebnice obsahují všeobecně přijímané poznatky i

otázky, které jsou dnes předmětem ostrých sporů. Za deset nebo dvacet let nová fakta vyvrátí staré teorie a ekonomie prodělá další změnu.

Metody zkoumání:

- **Analýza** – rozklad celku na jednotlivé části a prvky s cílem dokonalejšího poznání částí systému.

Analýza je přístup, který vyvozuje nebo předpovídá určité typy ekonomického chování na základě určitých předpokladů o tom, jak jsou lidé nebo firmy motivovány nebo jak budou jednat.⁶

- **Syntéza** – zkoumání jevu jako celku pomocí skladby částí a jevů do celku.
- **Pozorování** – je základem jakékoli výzkumné metody. Jde o cílevědomé, plánovité a systematické sledování určitých skutečností. Student realizuje pozorování v rámci svého působení ve firmě. Výsledkem pozorování je nejen popis skutečnosti, ale i její vysvětlení. Pozorování za kontrolovaných nebo řízených podmínek s cílem ověřit pravdivost určité hypotézy nebo teorie, nazýváme experiment.
- **Indukce** – postup vedoucí k všeobecnému poznatku na základě zkoumání jevů. Indukce znamená vyvozování obecného závěru na základě mnoha poznatků o jednotlivostech. Induktivní úsudky umožňují dojít k podstatě jevů, stanovit jejich zákonitosti. Typickým východiskem indukce je statistické zpracování a zhodnocení dostatečně reprezentativních souborů údajů, které umožňují formulaci obecnějších závěrů, platných pro zkoumanou oblast.
- **Dedukce** – postup od všeobecného k jednotlivému, při kterém se na základě poznatků a tvrzení, které se považují za objektivní, logicky vyvozují pravdivý závěr.
- **Experiment** – jeho uskutečnění v ekonomii je mnohem obtížnější než v jiných vědách. Ekonomové nemohou měřit ekonomické proměnné s takovou přesností, s jakou fyzikové měří rychlosti, hmotnost. Je také obtížné napodobit v laboratoři skutečnosti ekonomiku. V ekonomii jsou někdy využívány laboratorní experimenty, kdy jsou vytvořeny skupiny lidí, jakožto vzorek spotřebitelů či firem. Zjišťuje se, jak by se chovaly tyto skupiny za daných podmínek, jak by se utvářely ceny apod.⁷
- **Komparativní metody** – porovnávají jevy v čase a prostoru.

⁶ SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 13. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991. s. 5. ISBN 80-205-0192-4.

⁷ Tamtéž, s. 6.

- Další metody: metody idealizace a modelování, abstrakce, formalizace a analogie, kvantitativní analýza apod.

Nástrahy v ekonomii a metodologické úskalí⁸

- Předpoklad „**Ceteris paribus**“ (zkoumaný faktor se mění, přičemž ostatní faktory jsou konstantní) – zásady usuzování o ekonomických procesech za stejných ostatních podmínek Např. zkoumání vlivu cen na odbyt deštníků, přičemž opomeneme vzít v úvahu, že v daném roce bylo neobvykle suché počasí.
- Zásada správného usuzování o příčinách a následcích „**Post hoc klam**“ (omyl poté, tedy proto) – tato metodologická chyba se vyskytuje nejčastěji při navazování jevů, tedy jestliže jev A předchází jevu B, potom to znamená, že jev A jev B vyvolává. Např. Úmrtnost na okrese XY je nejvyšší v ČR – závěr: je zde špatné životní prostředí, ale nebere se v úvahu věkový průměr obyvatel, ostatní pracovní a životní rizika. Např. když fotbalový rozhodčí pískne a začne přšet, neznamená, že fotbalový rozhodčí způsobil déšť.
- „**Klam kompozice**“ - celek není vždy sumou částí – omyl usuzování z částí na celek – k omylu usuzování z části na celek dochází, když se domníváme, že to co platí pro část, musí tudíž platit i pro celek. Např. když mají všichni zemědělci dobrou úrodu, celkový důchod zemědělců pravděpodobně klesne. Když dostává jedna osoba více peněz, bude na tom lépe, jestliže všichni dostávají více peněz, nikdo na tom nebude lépe.
- „**Subjektivita**“ – ekonomickou realitu posuzujeme a hodnotíme na základě těch teoretických přístupů a koncepcí, které jsme si osvojili. Tím, že se často stáváme zajatci vlastních názorů, ztrácíme schopnost pochopit ty, co stojí na jiné východiskové platformě.
- „**Nejistota v ekonomickém životě**“ – ekonomie promítá výsledky svého zkoumání do formulace ekonomických zákonů, vyjadřujících hlavní, nejdůležitější vazby a vztahy mezi dvěma nebo více ekonomickými jevy. Ekonomické zákony však mají charakter pravděpodobně zákonů, platí jen v průměru. Jejich platnost nevyklučuje značné individuální rozdíly v chování ekonomických subjektů, které se skrývají za průměrem, za průměrným chováním. Zákon průměrných čísel říká, že průměrné chování skupin lze předvídat mnohem lépe než chování jednotlivců.
- „**Hypotéza důvěryhodnosti**“ - aby závěry ekonomického bádání byly hodny důvěry, musí být výsledkem vědeckého přístupu k realitě. Uplatnění vědecké

⁸ Tamtéž, s. 7-10.

metody v praxi zahrnuje několik fází: proces pozorování, formování hypotéz, testování, interpretace a syntéza.

Ekonomické disciplíny:

Ekonomiku zkoumají ekonomické disciplíny. Základem ekonomických věd je ekonomická teorie – zkoumá nejvšeobecnější ekonomické problémy. Mezi další teoretické disciplíny patří dějiny ekonomických teorií, světová ekonomie, teorie hospodářské politiky. Na ekonomickou teorii navazují úsekové vědní disciplíny – ekonomika průmyslu, zemědělství, obchod a průřezové vědní disciplíny – peněžnictví, burzovnictví, ekonomie práce, management.

3. ZÁKLADNÍ POJMY A SOUVISLOSTI EKONOMIE.

Ekonomická triáda (základní tři otázky ekonomie)

Cílem ekonomiky je uspokojovat potřeby obyvatelstva. Zdroje na uspokojování potřeb jsou omezené, proto musí každá ekonomika řešit tři základní ekonomické problémy:

- **CO** vyrábět – jaké statky se mají vyrábět a v jakém množství a také kdy. Řešení závisí od zdrojů, kterými země disponuje. Zdroje jsou omezené, proto se země snaží využívat zdroje co nejefektivněji, aby mohla optimálně uspokojit potřeby lidí.
- **JAK** vyrábět – kdo bude vyrábět jednotlivé druhy statků, jaká technika a jaká technologie se při výrobě použije.
- **PRO KOHO** vyrábět – jak se budou rozdělovat výsledky výroby, kdo bude spotřebitelem statků a služeb.

Ekonomická vzácnost

Před otázky: Co, Jak, Pro koho? jsme postaveni proto, jelikož lidé chtějí spotřebovávat daleko více, než ekonomika dokáže vyrobit. Kdyby bylo možné vyrobit nekonečné množství jakéhokoli statku, nebo kdyby lidské potřeby byly úplně uspokojeny, lidé by si nedělali starosti s efektivním využitím vzácných zdrojů. Každý z nás by mohl mít tolik, kolik by chtěl, nikdo by si nedělal starosti s rozdělováním důchodů mezi různé lidi nebo třídy.

V takovém světě by neexistovaly ekonomické statky – to znamená statky, které jsou vzácné nebo jejichž nabídka je omezená. Nebylo by třeba šetřit ve spotřebě a

ekonomie by už nebyla životně nezbytnou vědou. Všechny statky by byly volné, jako písek na poušti nebo voda u mořského břehu. Žádná společnost však tohoto utopického stavu neomezených možností nedosáhla. Statky jsou omezené, zatímco potřeby se zdají být bez hranic.

Zákon vzácnosti říká, že statky jsou vzácné, protože neexistuje dostatek zdrojů k výrobě všech statků, které lidé chtějí spotřebovávat.

Předpoklady ekonomické vzácnosti:

- omezenost (statek, který není volně dostupný)
- užitečnost (využití dle oblasti a případného nízkého výskytu)
- nutnost vyvíjet činnost k opatření (resp. vzdát se něčeho)

Ekonomický statek – statek, který je vzácný nebo jehož nabídka je omezená

Volný statek – předmět, který je sice užitečný, ale zároveň je volně dostupný (vzduch, voda u mořského břehu).

Výrobní faktory

Jestliže například kuchař připravuje omeletu, pak vejce, sůl, teplo, pánev a kuchařova kvalifikovaná práce jsou vstupy. Nadýchaná omeleta je výstup.

Vstupy, nazývané také **výrobními faktory**, dělíme do tří velkých skupin: půda, práce, kapitál.

a) Půda

- je produktem přírody a není volným statkem,
- pozemková renta je důchod plynoucí z půdy (pronajímání),
- přírodní zdroje – nerosty, drahé kovy, paliva, stromy, atd. (omezené množství).

Přírodní zdroje představují dary přírody pro naše výrobní procesy. Sestávají z půdy používané k zemědělství, nebo k tomu, aby na ní byly domy, továrny a silnice (nezemědělské využití), ze zdrojů energie, které pohánějí naše auta nebo vytápějí naše domy; z neenergetických zdrojů, jako měď, yttrium nebo písek. Na naše životní prostředí - na vzduch, který dýcháme a na vodu, kterou pijeme - můžeme pohlížet jako na součást přírodních zdrojů ekonomiky.

b) Práce

- lidská činnost, která přeměňuje přírodní zdroje v užitečné statky,
- výsledkem použití pracovních sil je mzda,
- je limitována mimoekonomicky co do množství i do kvality,
- efektivita práce.

c) Kapitál

- výsledek předchozí výroby,
- může mít hmotný nebo nehmotný charakter,
- výsledkem použití kapitálu je zisk nebo úrok.

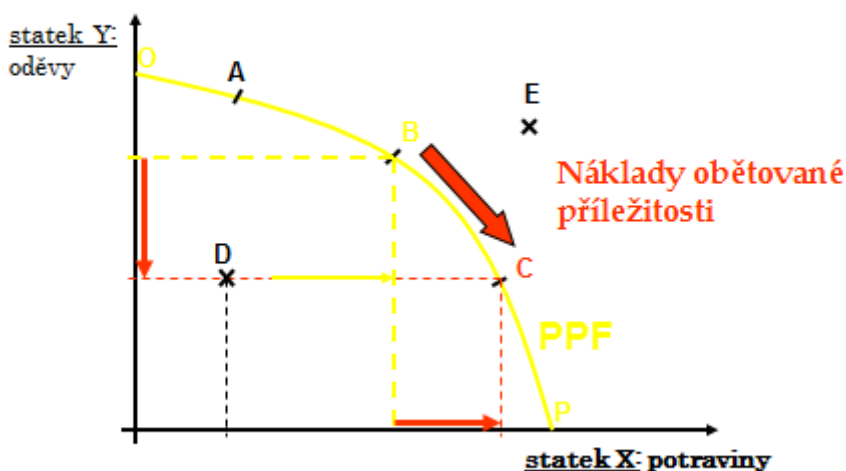
Technologie je zvláštní forma kapitálu, která nemá podobu hmotných statků (myšlenka, originální řešení výrobního postupu atd.).

Hranice výrobních možností (PPF)

Představuje maximální množství dvojice statků nebo služeb, která mohou být vyrobena s danými zdroji příslušné ekonomiky. Hranice výrobních možností:

- definuje základní charakteristiku ekonomie, která říká, že je to věda o volbě, které statky se mají vyrábět,
- poskytuje přesnou definici vzácnosti,
- ilustruje tři základní ekonomické problémy: CO, JAK, PRO KOHO?,
- ilustruje inherentní nezbytnost volit mezi nejrůznějšími omezenými příležitostmi.

Hranice výrobních možností (PPF)

Graf č. 1: Hranice výrobních možností

Náklady obětované příležitosti

určitého rozhodnutí vznikají proto, že volit ve světě vzácnosti jednu věc, znamená vzdát se něčeho jiného. Náklady příležitosti představují hodnotu ušlého statku nebo služby.

Výnosy z výrobního faktoru

- použití výrobních faktorů za účelem získání něčeho (zisku, výhod atd.)
- efektivnost výroby - kvantitativní vztah mezi vstupem a výstupem.

výnosy z výrobního faktoru = vstup (objem použitých výrobních faktorů) / výstup (objem vyrobených užitečných statků)

Výnosy z rozsahu

- objem všech výrobních faktorů roste rovnoměrně:
 - a) *rostoucí výnosy z rozsahu* - pokud růst objemu použitých výrobních faktorů vede k vyššímu tempu růstu výnosů z nich,
 - b) *konstantní výnosy z rozsahu* - pokud výnos z výrobních faktorů roste proporcionálně s růstem rozsahu jejich zapojení do výroby,
 - c) *klesající výnosy z rozsahu* - pokud růst výnosů z výrobních faktorů je nižší než růst těchto faktorů.

Zákon klesajících výnosů

Zákon klesajících výnosů říká, že když přidáváme postupně další dávky některých vstupů a přitom udržujeme ostatní vstupy nezměněné, budeme dostávat stále menší přírůstky výstupu. *Zákon klesajících výnosů* – platí za předpokladu, že výstup roste vlivem růstu objemu jediného výrobního faktoru a objem dalších používaných výrobních faktorů se nemění.

4. VZNIK A CHARAKTERISTIKA TRHU. TYPY TRHU, TRŽNÍ SUBJEKTY.

Dělbá práce je přirozeným produktem historického vývoje procesu výroby, znamená specializaci účastníků výroby na jednotlivé pracovní činnosti nebo pracovní operace. Výroba má společenský charakter.

Vysoký stupeň dělby práce vyvolává vznik trhu. Z toho vyplývá, že hlavním faktorem vzniku trhu je dělba práce.

Dělbou práce můžeme rozčlenit do čtyř skupin:

1. *Přirozená dělba práce*
historicky první forma spočívající v rozdělení pracovních činností podle osobních přirozených dispozic.
2. *Společenská dělba práce*
funguje na stejném principu jako přirozená dělba. Došlo k ní později rozdělením na zemědělce a pastevce, oddělení řemesel, obchodu od výroby.
3. *Dělba práce v pracovních operacích*
vznikla s manufakturní výrobou, spočívá v tom, že jeden dělník se specializuje pouze na jednu činnost.
4. *Mezinárodní dělba práce*
posouzení z hlediska územního. Působí i přírodní a klimatické podmínky.

S dělbou práce vznikl problém výměny činností mezi jednotlivými výrobci. Pokud šlo o první formy, bylo možné vyměňovat výrobek za výrobek (tzv. barter). Postupně složitější dělba práce se toto stává velmi obtížným a dochází ke vzniku peněz.

Peníze

jsou zvláštním statkem, který zprostředkovává výměnu ostatních statků, usnadňuje tuto výměnu a odstraňuje nutnost zprostředkujících výměn. Peníze postupem času měnili svoji materiální podobu (kožešiny, olej, plátno, drahé kovy, mince, papírové

peníze a nakonec i bezhotovostní peníze). Peníze samy o sobě nejsou užitečné. Jejich užitečnost spočívá v tom, že je lze v kterékoliv době a na kterémkoliv místě vyměnit za užitečný statek, který uspokojí nějakou naléhavou potřebu. Proto lidé po penězích touží, a proto i peníze samostatně považujeme za vzácný statek.

Trh

Uspořádání, při kterém na sebe vzájemně působí prodávající a kupující, což vede ke stanovení cen a množství komodity.

Typy trhů

Podle územního hlediska:

- **místní** - jedna z prvních forem, vztahuje se bezprostředně k určitému místu (jarmark, městský trh),
- **národní** - rozumí se trh v rámci státního celku,
- **světové** - autonomie národních trhů je jen částečná.

Podle počtu zboží, které na trhu sledujeme:

- **dílčí** - je trhem, na kterém se prodává a kupuje jediný druh zboží,
- **agregátní** - je trh veškerého zboží.

Podle předmětu koupě a prodeje:

- **trh výrobních faktorů** - půda, práce, kapitál,
- **trh peněz,**
- **trh produktů** - výrobky a služby.

Tržní subjekty

Domácnosti

přicházejí na trh za účelem uspokojení potřeb. Chtějí užitečné vzácné statky pro svoji spotřebu. Vystupují jako kupující na trhu výrobků a služeb. Domácnosti vystupují jako prodávající na trhu výrobních faktorů, aby za příjmy mohli nakupovat výrobky pro svoji spotřebu.

Firmy

subjekty vyrábějící za účelem prodeje. Na trhu výrobků a služeb vystupují jako

prodávající. Za utržené peníze nakupují výrobní faktory za účelem opakování výroby. Jejich cílem na trhu je maximalizace zisku.

Stát

stát vstupuje na trh s (hlavním) cílem ovlivnit jej, modifikovat jeho působení, odstranit některé jeho negativní dopady na ekonomiku a jeho pozitivní vliv naopak stimulovat.

Formy ekonomické organizace

Ekonomické systémy:

- **Zvykový systém** vychází z historie, zvyků a tradic. Některé otázky neřeší racionalitou, ale pouze podle zvyku a tradice.
- **Příkazová ekonomika** - ekonomika, kde vláda plně rozhoduje o výrobě a rozdělování. Může být diktátorská, nebo i demokratická. Základ tvoří to, že předepisuje, co se bude spotřebovávat a vyrábět.
- **Tržní ekonomika** - zde o základních otázkách ekonomického života rozhoduje systém cen, trhů, zisků a ztrát.
- **Směšená ekonomika** - obsahuje prvky trhu, příkazů i zvyků. Je určitým kompromisem přístupu k ekonomice.

5. ZÁKLADNÍ ELEMENTY TRHU.

Nabídka

Agregátní nabídka (Aggregated Supply - AS) - souhrn všech zamýšlených prodejů, se kterými přicházejí výrobci na trh. Celková nabídka je určena objemem výroby všech výrobců a cenami, za které chtějí své výrobky prodat.

Individuální nabídka - nabídka jednoho výrobce. Je určena objemem výroby tohoto výrobce a zamýšlenými cenami jeho výrobků.

Dílčí (tržní) nabídka (Market Supply - MS) - nabídka jediného výrobku od různých výrobců. Jde o nabídku na trhu jednoho výrobku.

Zákon rostoucí nabídky - Růst ceny vyvolává růst nabídky, pokles ceny vyvolává pokles nabídky.

Pozitivní závislost mezi cenou a nabízeným množstvím vyplývá z působení dvou faktorů:

- vysoké ceny jsou pro výrobce stimulem,
- růst cen přiláká i nové výrobce.

Množství nabízeného zboží je determinováno řadou faktorů:

- cenou daného zboží,
- výrobním náklady,
- cenou substitutů,
- organizací trhu,
- specifickými faktory.

Je nutné rozlišovat posun po křivce (vlivem změny) a posun celé křivky.

Poptávka

Agregátní poptávka (Aggregate Demand - AD) - souhrn všech zamýšlených koupí na trhu. Celková poptávka je objem výrobků, které si chtějí kupující pořídit a cenami, za které jsou ochotni tyto výrobky koupit.

Individuální poptávka - poptávka jediného kupujícího nebo poptávka po produkci jediného výrobce.

Dílčí (tržní) poptávka - (Market Demand - MD) - poptávka po jednom výrobku.

Poptávkou rozumíme jen efektivní koupěschopnou poptávku, což je poptávka omezená rozpočtem (jen ta poptávka, na kterou máme peníze).

Zákon klesající poptávky - křivka poptávky je klesající. Když cena vzroste, poptávka klesne, když cena klesne, poptávka vzroste.

Rozlišujeme změnu poptávaného množství (posun po křivce) od změny poptávky (posun křivky).

Cena

Rovnovážná cena - cena, za kterou se obchoduje v případě rovnosti nabídky a poptávky.

Tržní cena - cena, která vzniká na trhu při aktuálním vztahu nabídky a poptávky.

Formování rovnováhy na trhu:

- situace, kdy objem nabízeného zboží na trhu převyšuje objem poptávaného množství,

- situace, kdy objem nabízeného množství klesá příliš a objem poptávaného množství naopak rychle roste.

6. Konkurence.

TRŽNÍ KONKURENCE - proces, ve kterém se střetávají různé zájmy různých subjektů trhu.

Konkurence mezi nabídkou a poptávkou - Konkurence napříč trhem - střetávání nabídky a poptávky, tj. konkurence mezi nabídkou a poptávkou.

Konkurence na straně poptávky - střet zájmů jednotlivých spotřebitelů vstupujících na trh. Každý spotřebitel chce nakoupit co nejvíce zboží co nejlevněji, třeba i na úkor ostatních spotřebitelů. Význam této konkurence roste zejména, je-li poptávka vyšší než nabídka.

Konkurence na straně nabídky - každý výrobce přichází na trh se snahou prodat co největší množství svých výrobků za co nejvýhodnějších podmínek, které mu umožní maximalizovat jeho zisk.

Cenová konkurence - spočívá ve zdánlivě nesmyslném dobrovolném snižování ceny zboží ze strany výrobců. Výrobci zlevňují, aniž by je k tomu nutil přebytek nabídky. Dělají to se snahou ovládnout trh s cílem zničit konkurenty.

Necenová konkurence - zde jsou různé metody (kvalita, reklama, obalová technika, poskytování slev, apod.) V praxi dochází ke kombinaci cenová a necenové konkurence.

Z hlediska podmínek, jaké mají výrobci na trhu, se rozlišuje:

Dokonalá konkurence - je abstrakcí ekonomické teorie (v praxi téměř neexistuje). Základním předpokladem jsou naprosto rovné podmínky pro všechny její účastníky. Dále mnoho výrobců vyrábí zcela homogenní produkci (stejnou).

Nedokonalá konkurence

- **Monopolní konkurence** jde o trh jednoho výrobku s mnoha výrobci (velká skupina), s volným vstupem na trh, produkt je ovšem diferencovaný. Mizí

anonymita výrobců a ceny různých typů se mohou lišit (zubní pasty). Prosazují se cenové i necenové konkurence, jde o boj o zákazníka.

- **Oligopol**

na trhu jen několik výrobců se značnou ekonomickou silou, brání vstupu dalších výrobců na trh. Ceny jsou vyšší, nutí spotřebitele kupovat za vyšší ceny, mají možnost omezovat nabídku. Konkurence mezi výrobci je hlavně necenová.

- **Monopol**

jediný výrobce určitého výrobku, s absolutní mocí nad spotřebitelem. Růst cen je limitován koupěschopností spotřebitelů. Likvidace konkurence na straně nabídky a ochromení působení tržního mechanismu. Nutná regulace státem.

Literatura:

Základní:

- MACÁKOVÁ, L. aj. *Mikroekonomie – základní kurs*. 10. vyd. Praha: Melandrium Slaný, 2007. ISBN 978-80-86175-56-0. s. 12-45.
- SIRŮČEK, P., NEČADOVÁ, M. *Mikroekonomická teorie 1 – cvičebnice*. 1. vyd. Praha: Melandrium Slaný, 2001. ISBN 80-86175-17-0. s. 11-62.

Doporučená:

- BRADLEY, R. SCHILLER. *Mikroekonomie*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0109-6.
- HOLMAN, R. *Mikroekonomie – středně pokročilý kurz*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-737-5.
- HOLMAN, R. *Ekonomie*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-681-6.
- TULEJA, P., NEZVAL, P., MAJEROVÁ, I. *Základy mikroekonomie* (Učebnice pro ekonomické a obchodně podnikatelské fakulty). 1. vyd. Brno: Nakladatelství CP Books, a. s., 2005. ISBN 80-251-0603-9.
- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 13. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991. s. 4. ISBN 80-205-0192-4.

- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 18. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 2007. 800 s. ISBN 978-80-205-0590-3.

Úkoly pro samostatnou práci:

1. Umět vysvětlit pojmy ekonomie, ekonomika, mikroekonomie, makroekonomie, pozitivní a normativní ekonomie, vzácnost, volný statek, ekonomický statek, ekonomická triáda, výrobní faktory, hranice produkčních možností, trh a tržní mechanismus, konkurence a její typy.
2. Nastudovat použití grafů v mikroekonomii z literatury: MACÁKOVÁ, L. aj. *Mikroekonomie – základní kurs*. 10. vyd. Praha: Melandrium Slaný, 2007. ISBN 978-80-86175-56-0. s. 238 – 252.
3. Zamyslete se nad důvody proč studovat ekonomii a zkuste to objasnit.
4. Vyhledejte v denním tisku výroky pozitivní a normativní ekonomie a objasněte.
5. Uveďte příklady třech volných statků a třech ekonomických statků.
6. Co z následujícího vyvolá posun po křivce poptávky po studiu na VŠ a co vyvolá posun celé křivky poptávky po studiu na VŠ: a) růst disponibilních důchodů rodičů studentů, b) nižší školné (pokud je zavedeno), c) více studentských půjček, d) růst cen studijního materiálu.
7. Můžete vysvětlit způsob překupnictví lístků pro hlavní sportovní události (např. utkání Sparty) přes tržní nedostatek?
8. Co by se stalo na trhu jablek, kdyby vláda stanovila cenu 10 Kč/kg? Co by motivovalo takovou politiku?